EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 11.12.2025
COM(2025) 749 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU IN EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU

o pregledu Marakeške direktive 2017/1564 in Marakeške uredbe 2017/1563

{SWD(2025) 406 final}

I. UVOD

Države članice Svetovne organizacije za intelektualno lastnino so leta 2013 ob priznavanju znatnega negativnega vpliva omejenega dostopa do pisnega gradiva v dostopni obliki ali „lakote po knjigah“ na udeležbo invalidov v družbi in njihov dostop do izobraževanja sprejele Marakeško pogodbo o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja (v nadaljnjem besedilu: Marakeška pogodba) ([1]).

Z Marakeško pogodbo so bile uvedene obvezne omejitve avtorske pravice in izjeme od nje v korist slepih in slabovidnih oseb ter oseb z drugimi motnjami branja, da bi omogočili reproduciranje, distribucijo in dajanje na voljo del (kot so besedila, znakovni zapisi in povezane ilustracije na katerem koli mediju, vključno z zvočnimi knjigami) v izvodih v dostopnem formatu. Z njo je dovoljena tudi čezmejna izmenjava teh izvodov ([2]).

Evropska unija je Marakeško pogodbo podpisala leta 2014 ([3]), sklenila pa jo je februarja 2018 ([4]). Z Direktivo (EU) 2017/1564 o določenih dovoljenih uporabah določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja ([5]) (v nadaljnjem besedilu: Marakeška direktiva) in Uredbo (EU) 2017/1563 o čezmejni izmenjavi med Unijo in tretjimi državami izvodov v dostopnem formatu določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, v korist slepih in slabovidnih oseb ter oseb z drugimi motnjami branja ([6]) (v nadaljnjem besedilu: Marakeška uredba) so bile po pristopu Evropske unije k Marakeški pogodbi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) uvedene potrebne prilagoditve prava EU. Cilj Marakeške direktive in uredbe je povečati razpoložljivost izvodov knjig in drugega tiskanega gradiva v dostopnih formatih v korist oseb z motnjami branja ter izboljšati čezmejno kroženje takih izvodov v dostopnem formatu. Marakeško direktivo je bilo treba prenesti do 11. oktobra 2018. Marakeška uredba se uporablja od 12. oktobra 2018.

([1]) Marakeška pogodba o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja je začela veljati septembra 2016.

([2]) https://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/summary_marrakesh.html .

([3]) Sklep Sveta 2014/221/EU z dne 14. aprila 2014 o podpisu, v imenu Evropske unije, Marakeške pogodbe o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja.

([4]) Sklep Sveta (EU) 2018/254 z dne 15. februarja 2018 o sklenitvi, v imenu Evropske unije, Marakeške pogodbe o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja. Pogodba je bila ratificirana oktobra 2018.

([5]) Direktiva (EU) 2017/1564 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. septembra 2017 o določenih dovoljenih uporabah določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja ter o spremembi Direktive 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske pravice in sorodnih pravic v informacijski družbi – https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1564..

([6]) Uredba (EU) 2017/1563 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. septembra 2017 o čezmejni izmenjavi med Unijo in tretjimi državami izvodov v dostopnem formatu določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko pravico in sorodnimi pravicami, v korist slepih in slabovidnih oseb ter oseb z drugimi motnjami branja – https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A32017R1563.

V skladu s členom 10(1) Marakeške direktive in členom 7 Marakeške uredbe mora Komisija do 11. oktobra 2023 ([7]) izvesti oceno teh instrumentov in, kadar je to ustrezno, predlagati spremembe. Namen te ocene je ugotoviti, v kolikšni meri sta bili Marakeška direktiva in Marakeška uredba uspešni pri doseganju svojih ciljev ter učinkoviti, ustrezni za potrebe upravičencev, skladni s politiko Evropske unije (EU) in mednarodnimi zavezami ter v kolikšni meri sta prispevali k dodani vrednosti EU. Pri tem se zlasti oceni, kako sta ta pravna instrumenta vplivala na razpoložljivost izvodov del v dostopnem formatu, ki spadajo na področje njune uporabe, in prispevala k olajšanju čezmejne izmenjave teh izvodov.

Kot se zahteva s členom 10(1) Marakeške direktive, ocena izrecno vključuje oceno učinka odškodninskih shem, ki so vzpostavljene v nekaterih državah članicah, na razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu in njihovo čezmejno izmenjavo. Poleg tega se v oceni upošteva morebitni učinek pravil iz Marakeške direktive in Marakeške uredbe na komercialno razpoložljivost določenih del ali drugih predmetov urejanja v dostopnih formatih za upravičene osebe ter njihov pomen v okviru drugih področij politike, povezanih z dostopnostjo objavljenih del, zlasti evropskega akta o dostopnosti ([8]).

Pred sprejetjem Marakeške pogodbe je bilo z Direktivo 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi ([9]) državam članicam omogočeno, da v svoji nacionalni zakonodaji določijo izjemo od avtorske pravice in sorodnih pravic ali njihovo omejitev v korist invalidov za uporabe nekomercialne narave, ki so neposredno povezane z invalidnostjo, v obsegu, ki ga zahteva posamična oblika invalidnosti. To možnost so delno izkoristile vse države članice ([10]). Ker pa so v Direktivi 2001/29/ES določene le minimalne zahteve in je z njo državam članicam prepuščeno, da določijo podrobne pogoje za uporabo izjeme ([11]), so obstajale razlike v področju njene uporabe ([12]), kar je vplivalo na čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnem formatu ([13]).

([7]) To poročilo je bilo objavljeno z zamudo, in sicer zaradi časa, potrebnega za pripravo poročila o oceni in delovnega dokumenta služb Komisije, ki sta nastajala vzporedno z drugimi dejavnostmi na področju avtorske pravice.

([8]) Direktiva (EU) 2019/882 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o zahtevah glede dostopnosti za proizvode in storitve – https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882; cilj evropskega akta o dostopnosti je med drugim uskladiti zahteve glede dostopnosti za e-knjige, dane na trg EU po 28. juniju 2025.

([9]) Člen 5(3), točka (b), Direktive 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi (UL L 167, 22.6.2001, str. 10).

([10]) Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o določenih dovoljenih uporabah del ali drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko in sorodnimi pravicami, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja, ter o spremembi Direktive 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, 2016/0278(COD), COM(2016) 596 final z dne 14. septembra 2016, str. 6.

([11]) Obrazložitveni memorandum predloga direktive Evropskega parlamenta in Sveta o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, Bruselj, 97/0359(COD), COM(97) 628 final z dne 10. decembra 1997, str. 32.

([12]) *Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society* (Študija o uporabi Direktive 2001/29/ES o avtorski in sorodnih pravicah v informacijski družbi (direktiva InfoSoc)), 2013, str. 428, na voljo na spletnem mestu https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/9ebb5084-ea89-4b3e-bda2-33816f11425b.

([13]) Prav tam, str. 437.

Izvajanje Marakeške pogodbe v pravu EU je privedlo do uvedbe harmoniziranih pravil na ravni EU, ki slepim ali slabovidnim osebam, katerih slabovidnosti ni mogoče izboljšati do te mere, da bi se omogočila vidna funkcija, ki bi bila primerljiva z vidno funkcijo osebe brez take motnje, ali osebam, ki imajo motnjo branja ali zaznavanja, ali osebam z drugimi motnjami branja omogočajo izdelavo izvodov določenih del in drugih predmetov urejanja brez dovoljenja imetnika pravic v korist oseb z motnjami branja. Dela v obliki knjig, časopisov, revij ali drugih pisnih del, zapisov, vključno z notnimi zapisi, in povezanih ilustracij v katerem koli mediju lahko zato upravičenci in osebe, ki delujejo v njihovem imenu, pretvorijo v izvode v dostopnem formatu, kot so Braillova pisava, zvočni zapis ali veliki format. Poleg tega Marakeška direktiva določa, da lahko nekateri organi opravijo dejanja v imenu upravičencev. Ti organi so pooblaščeni subjekti, ki so javne ali zasebne organizacije, zlasti knjižnice, izobraževalne ustanove in druge nepridobitne organizacije, ki so jim storitve osebam z motnjami branja ena od primarnih dejavnosti, institucionalnih obveznosti ali del njihovega poslanstva v javnem interesu. Pooblaščeni subjekti lahko izdelajo izvod v dostopnem formatu dela ali drugih predmetov urejanja, do katerih imajo zakonit dostop, in na nepridobitni osnovi posredujejo, dajo na voljo, distribuirajo ali posojajo izvod v dostopnem formatu upravičeni osebi ali drugemu pooblaščenemu subjektu za namen izključne uporabe s strani upravičene osebe. Pooblaščeni subjekti morajo vzpostaviti prakse za preprečevanje nepooblaščenega razširjanja del. Marakeška direktiva vključuje določbo, ki omogoča čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnem formatu na notranjem trgu. To je dopolnjeno z Marakeško uredbo, ki omogoča čezmejne izmenjave s tretjimi državami, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe.

Marakeška direktiva državam članicam omogoča, da ohranijo ali uvedejo odškodninske sheme za uporabe, ki so dovoljene v skladu z Direktivo in ki jih izvajajo pooblaščeni subjekti s sedežem na njihovem ozemlju. Doslej so bile odškodninske sheme vzpostavljene v šestih državah članicah ([14]). Še dve državi članici sta uvedli možnost, da bi imeli odškodninsko shemo, kadar bi posamezni primeri vplivali na interese imetnikov pravic, vendar je zaenkrat še nista uporabili ([15]).

Zakonodajalec EU se je odločil, da ne bo uporabil možnosti iz Marakeške pogodbe, da se omejitev ali izjema omeji na dela, za katera na trgu za upravičene osebe ni mogoče pod razumnimi pogoji komercialno pridobiti izvodov v določenem dostopnem formatu. Štelo se je, da bi naložitev take obveznosti pooblaščenim subjektom škodila pravni varnosti in tako na koncu vplivala na razpoložljivost del za upravičence ([16]). Države članice ne smejo uvesti dodatnih zahtev za pooblaščene subjekte, kot je predhodno preverjanje komercialne razpoložljivosti del v dostopnih formatih. Zdi se, da imata dve državi članici vzpostavljene določbe, s katerimi bi lahko bila pooblaščenim subjektom naložena obveznost preverjanja

([14]) Pregled držav članic, ki imajo odškodninske sheme, je na voljo v delovnem dokumentu služb Komisije in v študiji, str. 43.
([15]) Študija, str. 43.
([16]) Glej uvodno izjavo 14, prvi stavek.

komercialne razpoložljivosti ali ki bi lahko povzročile nejasnosti v zvezi s tem ([17]). Komisija bo te zadeve nadalje analizirala.

Za pooblaščene subjekte ne velja postopek **pridobitve dovoljenja** za uporabe, zajete z okvirom. Vendar, kot je navedeno zgoraj, so omejeni na posebne kategorije, naštete v členu 2, točka 2. Z Marakeško direktivo je bilo pojasnjeno, da zahteve za dovoljenje in priznavanje, ki jih lahko države članice določijo za pooblaščene subjekte, kot so zahteve v zvezi z zagotavljanjem splošnih storitev upravičenim osebam, pooblaščenim subjektom ne bi smele preprečiti opravljanja dejavnosti, ki jih Direktiva dovoljuje. Izvajanje Direktive je v eni državi članici ([18]) privedlo do odprave obveznosti pooblaščenih subjektov, da se registrirajo pri nacionalnih organih, v nekaterih državah članicah ([19]) pa morajo pooblaščeni subjekti nacionalne organe uradno obvestiti o svojem statusu pooblaščenega subjekta in jim sporočiti svoje kontaktne podatke ([20]).

Poleg tega se pooblaščene subjekte spodbuja, naj svoje kontaktne podatke prostovoljno posredujejo državi članici svojega sedeža, če sodelujejo v izmenjavah na notranjem trgu ali če uvažajo ali izvažajo izvode v dostopnem formatu na podlagi Marakeške uredbe. Države članice te informacije posredujejo Komisiji, ki jih objavi ([21]).

Direktiva ne vključuje specifičnih zahtev glede **spremljanja**. Iz posvetovanja z državami članicami, ki ne zagotavlja celovitega pregleda, je namreč razvidno, da pooblaščeni subjekti v nekaterih državah članicah pošiljajo redna poročila ustreznemu organu ali pa jih ta *ad hoc* nadzira. Poleg tega v eni državi članici niso bile na voljo informacije o izvajanju marakeških pravil, saj ni bilo informacij o tem, kateri pooblaščeni subjekti delujejo v navedeni državi ([22]).

II. METODOLOGIJA

Ocena temelji na podporni študiji, ki se je začela aprila 2023 in končala spomladi 2024. Podatki so bili zbrani s teoretičnimi raziskavami ter posvetovalnimi dejavnostmi z državami članicami (ki morajo predložiti informacije v skladu s členom 10(2) Marakeške direktive) in deležniki, in sicer s ciljno usmerjenim posvetovanjem in poglobljenimi razgovori, opravljenimi v okviru podporne študije ([23]). Stališča javnosti so bila zbrana tudi s pozivom k predložitvi dokazov ([24]).

([17]) Delovni dokument služb Komisije, str. 14.
([18]) Delovni dokument služb Komisije, str. 15.
([19]) Delovni dokument služb Komisije, str. 15.
([20]) Informacije o tem vidiku iz dejavnosti posvetovanja niso bile na voljo za vse države članice.
([21]) Seznam je na voljo na spletnem mestu https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/authorised-entities-context-directive-eu-20171564.
([22]) Delovni dokument služb Komisije, str. 16.
([23]) Ciljno usmerjeno posvetovanje je potekalo med 22. junijem in 11. avgustom 2023, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/consultations/targeted-stakeholder-consultation-application-marrakesh-directive-and-regulation.
([24]) https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe_sl.

V skladu z Marakeško direktivo in uredbo so bila v postopku ocenjevanja upoštevana stališča ustreznih akterjev civilne družbe in nevladnih organizacij, vključno z organizacijami, ki zastopajo invalide, in organizacijami, ki zastopajo starejše osebe. Posvetovalne dejavnosti (ciljno usmerjeno posvetovanje, poglobljeni razgovori) so poleg pooblaščenih subjektov zajemale tudi več organizacij, ki zastopajo invalide. Vabilo k sodelovanju v ciljno usmerjenem posvetovanju je bilo razposlano tudi organizacijam, ki zastopajo starejše, vendar se je odzvala le ena taka organizacija. Poleg tega je več organizacij, ki zastopajo invalide, svoja stališča posredovalo v okviru poziva k predložitvi dokazov ([25]). Ciljno usmerjeno posvetovanje in poziv k predložitvi dokazov sta bila dostopna invalidom.

III. USPEŠNOST

Da bi se ocenilo, ali je bilo ukrepanje uspešno, se je v oceni preučilo, ali sta Marakeška direktiva in uredba izboljšali razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu v EU ter njihove čezmejne izmenjave v EU in s tretjimi državami, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe. Analiziralo se je tudi, ali obstajajo dejavniki, ki so vplivali na napredek pri doseganju ciljev, in ali so bile kakšne nepričakovane in nenamerne posledice. Ocenjen je bil učinek odškodninskih shem na razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu in njihovo čezmejno izmenjavo.

Iz kvantitativnih podatkov, ki so bili za oceno pridobljeni iz vzorca pooblaščenih subjektov, je razvidno, da se je število naslovov v izvodih v dostopnem formatu, ki so na voljo v zbirkah teh institucij, od leta 2018 povečalo za več kot 50 %. Podatki ne zadostujejo, da bi količinsko opredelili obseg, v katerem se je s pravili, harmoniziranimi z Marakeško direktivo, izboljšala izdelava izvodov v dostopnem formatu s strani pooblaščenih subjektov v primerjavi s tem, kar bi bilo mogoče v skladu z nacionalnimi zakoni, sprejetimi na podlagi Direktive 2001/29/ES (Infosoc). Upoštevati je treba tudi, da ne glede na okvir avtorske pravice na zmogljivosti pooblaščenih subjektov za izdelavo verjetno bolj vplivajo proračunske omejitve in tehnološke zmogljivosti. Vendar je iz kvalitativnih podatkov, zbranih s ciljno usmerjenim posvetovanjem, razvidno, da po mnenju deležnikov marakeški okvir pozitivno vpliva na razpoložljivost dostopnih formatov. V akademski raziskavi, izvedeni leta 2022, je bilo poleg tega poudarjeno zaznano povečanje razpoložljivosti dostopnih del. Raziskava je pokazala, da je marakeški okvir olajšal zlasti pretvorbo tiskanega gradiva v Braillovo pisavo, le majhen vpliv pa je imel na dostop do digitalnih knjig ([26]).

Poleg tega je mogoče zaznati nekatere kvantitativne učinke, ki so posledica uskladitve izjeme iz Marakeške direktive. V referenčnem obdobju se je število uporabnikov (upravičencev),

([25]) https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe_sl.

([26]) Ferri, D. *The Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled in the European Union: Reflecting on Its Implementation and Gauging Its Impact from a Disability Perspective* (Marakeška pogodba o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja v Evropski uniji: razmislek o njenem izvajanju in ocena njenega učinka z vidika invalidnosti), *IIC* 55, 89–109 (2024), na voljo na spletnem mestu https://doi.org/10.1007/s40319-023-01410-y.

registriranih pri pooblaščenih subjektih, ki so predložili podatke, povečalo za približno 39 %. To je mogoče povezati z uskladitvijo kategorij upravičencev v skladu z Marakeško direktivo, kar je v nekaterih državah članicah privedlo do razširitve obsega upravičencev v primerjavi s prejšnjo ureditvijo na nacionalni ravni. Kot je na primer razvidno iz odgovorov na javno posvetovanje EU iz leta 2014 ([27]), niso vse izjeme, ki so obstajale na nacionalni ravni pred sprejetjem Marakeške direktive in uredbe, zajemale motenj branja, medtem ko so te zdaj vključene v njihov obseg.

Kar zadeva čezmejne izmenjave, je to, da je EU ratificirala Marakeško pogodbo, omogočilo sodelovanje s pooblaščenimi subjekti v vseh državah članicah in pogodbenicah v tretjih državah, vključno z olajšanjem dostopa do spletnega kataloga ABC Global Book Service, ki podpira izvajanje Marakeške pogodbe ([28]).

Čezmejna izmenjava v EU in s tretjimi državami, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe, je v letu 2023 v povprečju zajemala 16,3 % vseh naslovov, ki so jih imeli pooblaščeni subjekti, ki so predložili podatke, kar je povečanje glede na 12,7 % naslovov, pridobljenih iz EU in tretjih držav v letu 2018. Države, ki imajo skupen jezik, imajo običajno višjo stopnjo uvoženih naslovov, saj imajo uporabniki ponavadi raje dela v svojem jeziku. Knjige v tujem jeziku, ki sicer predstavljajo manjši del zbirke pooblaščenih subjektov, so v večini primerov pridobljene s čezmejnimi izmenjavami. Uvoženi naslovi večinoma izvirajo iz drugih držav članic, vendar pooblaščeni subjekti naslove uvažajo tudi iz tretjih držav, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe. Ta uvoz je v letu 2023 dosegel 2,7-odstotni delež kataloga (povečanje z 2 % v letu 2018). Pooblaščeni subjekti, s katerimi so bili opravljeni razgovori v okviru študije, navajajo, da dela običajno uvažajo iz Združenih držav Amerike, Združenega kraljestva in Kanade ([29]). Izmenjave so lahko precej pomembne v primeru posameznih pooblaščenih subjektov: katalog francoskega pooblaščenega subjekta na primer vsebuje 15 % naslovov, uvoženih iz Švice in Kanade ([30]); isti pooblaščeni subjekt je navedel, da tudi izvaža v tretje države, zlasti Kanado ([31]). Iz razgovorov s pooblaščenimi subjekti je nadalje razvidno, da izmenjave z latinskoameriškimi in afriškimi državami zajemajo predvsem izvoz iz EU ([32]).

Kvalitativni podatki, ki jih je skupina študije zbrala s ciljno usmerjenim posvetovanjem, podpirajo stališče, da harmonizirana pravila EU pomembno vplivajo na čezmejne izmenjave, pri čemer pooblaščeni subjekti in nacionalni organi menijo, da so pravila pomembneje

([27]) *Report on the responses to the Public Consultation on the Review of the EU Copyright Rules* (Poročilo o odgovorih na javno posvetovanje o pregledu pravil EU o avtorski pravici), na voljo na spletnem mestu https://digital-strategy.ec.europa.eu/sl/node/1684.

([28]) Spletni katalog, ki pooblaščenim subjektom iz držav, ki so ratificirale Marakeško pogodbo, omogoča izmenjavo knjig v dostopnih formatih brez pridobitve dovoljenja imetnikov pravic; glej https://www.accessiblebooksconsortium.org/.

([29]) Študija, str. 76.

([30]) Študija, str. 208.

([31]) Pooblaščeni subjekt je od leta 2014 prek platforme ABC izvozil 13 981 naslovov, od tega jih je bilo 63 % namenjenih v tretje države (predvsem Kanado).

([32]) Fundacija ONCE iz Španije je v letu 2023 izvozila 421 izvodov v Argentino in Peru ter 568 izvodov v Gvatemalo, Mehiko in Argentino (študija, str. 212). Francoski pooblaščeni subjekt je navedel, da je izvode v afriške države izvažal neposredno upravičencem, in sicer zaradi pomanjkanja digitalne in fizične infrastrukture pooblaščenih subjektov v državah uvoznicah – glej str. 67 študije.

vplivala na čezmejne izmenjave na ravni EU in mednarodni ravni kot pa na izdelavo. To je mogoče povezati z navedbami pooblaščenih subjektov, da čeprav so imele nekatere države članice sporazume o sodelovanju za čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnih formatih (zlasti na istih jezikovnih območjih) sklenjene že pred sprejetjem Marakeške direktive in uredbe, je izvajanje Marakeške direktive in uredbe nekaterim od njih omogočilo, da so tako izmenjavo izvedli prvič ali jo razširili na večje število držav ([33]).

Dejavniki, ki vplivajo na izdelavo in izmenjavo izvodov v dostopnem formatu

Glede na odgovore pooblaščenih subjektov na ciljno usmerjeno posvetovanje so glavni dejavniki, ki omejujejo izdelavo izvodov v dostopnem formatu, povezani z nezadostnim financiranjem institucij, ki te formate izdelujejo, ali nezadostnimi drugimi viri (človeški viri, strokovno znanje in izkušnje, tehnologija). Kar zadeva vire financiranja, se pooblaščeni subjekti večinoma zanašajo na javno financiranje ali kombinacijo javnega financiranja in donacij. V eni državi članici je pooblaščeni subjekt financiran predvsem z bruto prihodkom, pridobljenim s trženjem loterij.

Pooblaščeni subjekti na manjših trgih se srečujejo tudi z omejitvami zaradi omejene zmogljivosti izdelave, čeprav je mogoče ugotoviti, da se v teh državah članicah obsežnost katalogov pooblaščenih subjektov zelo razlikuje, saj imajo pooblaščeni subjekti na Finskem in Danskem veliko več naslovov od pooblaščenih subjektov na Hrvaškem ali v Litvi.

Tako med ciljno usmerjenim posvetovanjem kot tudi pozivom k predložitvi dokazov je bila kot izziv opredeljena tudi ozaveščenost upravičencev (invalidov) o tem, kje in kako najti izvode v dostopnem formatu. V raziskavi, objavljeni leta 2023, je bilo poleg tega ugotovljeno, da upravičenci in predstavniki organizacij invalidov niso vedno seznanjeni s tem, kako jim lahko marakeški okvir koristi ([34]). Iz članka izhaja, da so slepi morda bolje seznanjeni z Marakeško pogodbo kot slabovidni, kar bi bilo mogoče povezati z različnimi metodami, ki se uporabljajo za dostop do del (npr. uporaba izjem od avtorske pravice za izdelavo izvodov v Braillovi pisavi za slepe v primerjavi z uporabo povečevalnih stekel za branje za slabovidne) ([35]).

Nekateri pooblaščeni subjekti so poleg tega opozorili, kako pomembno je, da imajo upravičenci dostop do tehnologije, ki jim omogoča uporabo digitalnih dostopnih formatov, kar pa še vedno zaostaja. Pooblaščeni subjekti so poudarili tudi, da je treba izpolnjevati

([33]) Študija, str. 31.

([34]) Ferri, Delia, in Rossello, Giulia (2023). *The Role of the Marrakesh Treaty in Supporting Access to Printed Material for People Who Are Blind or Visually Impaired: A Critical Discussion of the Results of an Empirical study Conducted in Six European Countries* (Vloga Marakeške pogodbe pri podpiranju dostopa do tiskanega gradiva za slepe in slabovidne osebe: kritična razprava o rezultatih empirične študije, izvedene v šestih evropskih državah), *Disabilities,* 3 (2), str. 162.

([35]) Ferri, Delia, in Rossello, Giulia (2023). *The Role of the Marrakesh Treaty in Supporting Access to Printed Material for People Who Are Blind or Visually Impaired:* A Critical Discussion of the Results of an Empirical study Conducted in Six European Countries (Vloga Marakeške pogodbe pri podpiranju dostopa do tiskanega gradiva za slepe in slabovidne osebe: kritična razprava o rezultatih empirične študije, izvedene v šestih evropskih državah), *Disabilities,* 3 (2), str. 162.

različne potrebe upravičencev, na primer s sodelovanjem z mrežami knjižnic za zagotavljanje fizičnih izvodov upravičencem prek lokalne knjižnice.

Čeprav se je v referenčnem obdobju število upravičencev in del v izvodih v dostopnem formatu povečalo, te institucije menijo, da nekateri dejavniki, ki niso neposredno povezani z marakeškimi pravili, zlasti razpoložljivost virov pri pooblaščenih subjektih, pomenijo oviro za zagotavljanje večjega števila izvodov v dostopnih formatih.

Učinek odškodninskih shem

Odškodninske sheme se med šestimi državami članicami, ki so jih uvedle, razlikujejo: v štirih državah članicah so odškodninske sheme omejene na nekatere sektorje (izobraževanje), nekatere formate (npr. zvočne knjige) ali nekatere načine dostave (npr. prenos k sebi), medtem ko v dveh državah članicah odškodninska shema ne vključuje takih razlikovanj in se zato uporablja za uporabe s strani pooblaščenih subjektov, zajete z Marakeško direktivo.

V študiji se je primerjalo povečanje obsega katalogov v referenčnem obdobju pri petih pooblaščenih subjektih v štirih državah članicah, ki imajo vzpostavljene odškodninske sheme, in pri 19 pooblaščenih subjektih v 12 državah članicah, ki teh shem niso vzpostavile. Čeprav podatki kažejo, da se je skupni obseg naslovov pri 19 pooblaščenih subjektih povečal bolj kot pri petih pooblaščenih subjektih iz držav članic z odškodninskimi shemami, je treba te podatke obravnavati previdno. Kot je pojasnjeno v sami študiji, so podatki zelo omejeni in morda niso reprezentativni ter ne omogočajo ugotovitve povezave med neobstojem odškodninskih shem in večjim številom izvodov v dostopnih formatih. Razlog za to je, da je lahko razlika v stopnji povečanja obsega katalogov izvodov v dostopnem formatu posledica drugih dejavnikov, na primer dejstva, da so pooblaščeni subjekti v državah članicah, ki so uvedle odškodninske sheme, morda že imeli obsežno zbirko naslovov, medtem ko so drugi pooblaščeni subjekti svojo zbirko morda začeli graditi v referenčnem obdobju. Kot je bilo že navedeno, imajo na primer pooblaščeni subjekti na Finskem in Danskem (kjer je odškodninska shema vzpostavljena) bistveno več naslovov kot pooblaščeni subjekti na Hrvaškem ali v Litvi, kjer se odškodninska shema ne uporablja ([36]). Na splošno zaradi pomanjkanja kontekstualnih podatkov ni mogoče oblikovati sklepne ugotovitve o učinku te primerjave.

Mnenja deležnikov v odgovorih na poziv k predložitvi dokazov se med skupinami, ki so bile vključene v posvetovanje, razlikujejo. Imetniki pravic poudarjajo, da so odškodninske sheme potrebne za zaščito interesov imetnikov pravic ter da bi morale natančno odražati obseg in način uporabe dostopnega formata ([37]), predstavniki upravičencev pa trdijo, da bi bilo treba

([36]) 69 021 naslovov na Finskem in 84 000 na Danskem; 7 727 na Hrvaškem in 15 433 v Litvi (glej študijo, str. 215).

([37]) Glej odgovore na poziv k predložitvi dokazov, ki so jih na primer predložili Svet evropskih pisateljev (EWC), Združenje evropskih založnikov (FEP), uprava ALIS, na voljo na spletnem mestu https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe_sl.

odškodninske sheme odpraviti ([38]), pri čemer zlasti navajajo, da odškodninske sheme ustvarjajo ovire in da pooblaščeni subjekti, ki delujejo nepridobitno, ne bi smeli plačevati za delo, ki bi ga morali opraviti založniki sami. Dva anketiranca, ki predstavljata upravičence, menita, da so odškodninske sheme v nasprotju z duhom Marakeške pogodbe, čeprav so z njo te sheme izrecno dovoljene. Medtem ko je z Marakeško pogodbo pogodbenicam omogočeno, da se odločijo, ali bodo imetnikom pravic zagotovile nadomestilo za uporabe na podlagi izjeme od avtorske pravice, uvedene z navedeno pogodbo, pravo EU določa, da je možnost držav članic, da uvedejo take odškodninske sheme, omejena.

Zlasti lahko odškodninske sheme veljajo le za pooblaščene subjekte, zanje pa ne bi smela biti potrebna vplačila s strani upravičenih oseb (uvodna izjava 14). Možnost iz člena 3(6) Marakeške direktive, ki jo je zakonodajalec EU dal državam članicam, je kot taka v skladu z Marakeško pogodbo.

Poleg tega se zdi, da se tudi dojemanje učinka odškodninskih shem razlikuje glede na zasnovo in financiranje sheme v posameznih državah članicah. Zdi se, da so pooblaščeni subjekti iz držav članic, v katerih raven državnega financiranja krije tudi odškodnino, ki jo je treba plačati, in je odškodninska shema omejena na nekatere vrste uporab ali del, bolj nagnjeni k mnenju, da odškodninska shema ne vpliva na izdelavo izvodov v dostopnem formatu ali da nanjo vpliva v bolj omejenem obsegu. V drugih državah članicah, ki imajo vzpostavljene odškodninske sheme, lahko deležniki, tudi če je skupni znesek letne izplačane odškodnine nizek, učinek dojemajo kot pomemben, če menijo, da proračun ni dovolj visok (zlasti če so pooblaščeni subjekti za svoje financiranje odvisni od donacij).

Korelacijo med odškodninskimi shemami in čezmejno izmenjavo je prav tako težko količinsko opredeliti ali ugotoviti, zlasti ker na izmenjave med državami članicami in s tretjimi državami vplivajo različni dejavniki, povezani zlasti s skupnim jezikom, v nekaterih primerih pa tudi z uporabo tehnologije (interoperabilnost formatov in metapodatkov) ([39]). Čeprav kvantitativni podatki za opredelitev možnih učinkov niso na voljo, nekateri deležniki trdijo, da pooblaščeni subjekti manj sodelujejo v čezmejnih izmenjavah, zlasti zaradi negotovosti v zvezi z uporabo za čezmejno razširjanje in težav pri izračunu odškodnine za izvoz, kar bi jih lahko odvrnilo od sodelovanja v takih izmenjavah. Vendar se zdi, da so takšni pomisleki glede učinka odškodninskih shem na čezmejno izmenjavo med državami članicami osredotočeni na posamezne države ter da so lahko posledica zasnove in praktične uporabe odškodninskih shem ter morebitne negotovosti, ki bi jo to lahko povzročilo. V zvezi s tem je treba upoštevati, da bi morale odškodninske sheme veljati le za uporabe s strani pooblaščenih subjektov s sedežem na ozemlju države članice, ki določa to shemo, zanje pa ne bi smela biti potrebna vplačila s strani pooblaščenih subjektov s sedežem v drugih državah članicah ali tretjih državah, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe.

([38]) Glej odgovore na poziv k predložitvi dokazov, na voljo na spletnem mestu https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe_sl.

([39]) Študija, str. 76.

Možne nenamerne posledice – morebitni vpliv na komercialni trg

Vprašanje, ali lahko marakeški okvir vpliva na komercialni trg, je privedlo do specifične določbe v členu 10(3) Marakeške direktive. V skladu s to določbo lahko država članica opozori Komisijo, če na podlagi tehtnega razloga meni, da izvajanje Direktive znatno negativno vpliva na komercialno razpoložljivost del ali drugih predmetov urejanja v dostopnih formatih za upravičene osebe, in predloži vse pomembne dokaze. Komisija mora te dokaze upoštevati pri pripravi poročila o oceni.

V času priprave tega poročila ni nobena država članica predložila dokazov Komisiji v skladu s členom 10(3) Marakeške direktive.

Taki dokazi niso bili zagotovljeni niti s podatki, zbranimi med pripravo te ocene. V študiji je bilo ugotovljeno, da ni celovitih podatkov o trgu založništva del v dostopnih formatih ([40]).

Med ciljno usmerjenim posvetovanjem večina deležnikov, vključenih v posvetovanje, ni menila, da bi marakeška pravila negativno vplivala na spodbude za komercialno izdelavo. En deležnik je opozoril na pozitiven posredni učinek marakeškega okvira na založniški trg, saj meni, da je privedel do večjega usklajevanja in izmenjave med založniki in pooblaščenimi subjekti ([41]).

Na podlagi razpoložljivih informacij ni mogoče ugotoviti, da marakeški okvir znatno negativno vpliva na komercialno razpoložljivost del v dostopnem formatu. Glede na najnovejše podatke zato revizija sedanjega pristopa v zvezi s preverjanjem komercialne razpoložljivosti del v dostopnem formatu ni upravičena.

Morebitni vpliv na širše socialne cilje

Več deležnikov je navedlo pozitivne učinke marakeškega okvira na področja, kot so socialna vključenost in enakost na splošno ([42]), razvoj priložnosti za učenje za otroke in odrasle ([43]) ter delo, kultura in udeležba v skupnosti ([44]). Vendar je na podlagi podatkov, ki so na voljo za to oceno, težko opredeliti, v kolikšni meri je marakeški okvir morda vplival na te širše socialne cilje. Deležniki so navedli tudi trajne težave, ki presegajo marakeški okvir in bi lahko vplivale na te cilje, kot so nezadostna razpoložljivost učbenikov v dostopnih formatih,

([40]) Študija, str. 67.
([41]) Odgovor Sveta evropskih pisat0eljev na poziv k predložitvi dokazov, na voljo na spletnem mestu Avtorsko pravo EU za slepe in slabovidne osebe – ocena Marakeške direktive in uredbe (europa.eu).
([42]) Odgovor državljana EU in knjižnice Nota na poziv k predložitvi dokazov, 2023, na voljo na spletnem mestu Avtorsko pravo EU za slepe in slabovidne osebe – ocena Marakeške direktive in uredbe (europa.eu).
([43]) Odgovor knjižnice Nota na poziv k predložitvi dokazov, 2023, na voljo na spletnem mestu Avtorsko pravo EU za slepe in slabovidne osebe – ocena Marakeške direktive in uredbe (europa.eu); razgovori, ki jih je študijska skupina opravila z Evropsko zvezo slepih in organizacijo Eureka Leuven, 2023.
([44]) Odgovor knjižnice Nota na poziv k predložitvi dokazov, 2023, na voljo na spletnem mestu Avtorsko pravo EU za slepe in slabovidne osebe – ocena Marakeške direktive in uredbe (europa.eu).

nezadostna dostopnost digitalnih učnih platform ter potreba po ustreznem usposabljanju učiteljev in knjižničarjev ([45]).

Čezmejna izmenjava, ki jo spodbuja marakeški okvir, omogoča pošiljanje del v dostopnih formatih izseljencem v drugih državah članicah ali zadovoljevanje potreb manjšinskega prebivalstva ali beguncev z uvozom del iz držav, ki imajo enak jezik kot te skupine. Lahko bi se štelo, da je okvir prispeval tudi k ozaveščenosti, zlasti med založniki, o izzivih, s katerimi se srečujejo invalidi ([46]).

IV. UČINKOVITOST

Na analizo učinkovitosti v okviru te ocene so vplivale pomembne omejitve, saj ni bilo na voljo dovolj podatkov za količinsko opredelitev učinka uporabe marakeških pravil. Veliko zbranih kvantitativnih podatkov je vsebovalo omejene podrobnosti o proračunu pooblaščenih subjektov in dodelitvah proračunskih sredstev tem subjektom ali pa se je nanašalo le na posamezen pooblaščeni subjekt. Ocena zato v glavnem temelji na upoštevanju kvalitativnih podatkov.

Že pred sprejetjem Marakeške direktive in uredbe je pravo EU, zlasti člen 5(3), točka (b), direktive Infosoc, državam članicam omogočalo, da uvedejo izjemo od avtorske pravice ali omejitev avtorske pravice v korist invalidov. Države članice so to možnost uporabile za uvedbo izjeme ali omejitve v svojo nacionalno zakonodajo, vendar so razlike v smislu področja uporabe na nacionalni ravni povzročile ovire za čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnem formatu ([47]). Marakeški okvir je ublažil te razlike in povečal pravno varnost, saj je pojasnil obseg zajetih upravičencev in obseg dejanj, povezanih z avtorsko pravico, ki se lahko izvajajo. Kot je pojasnjeno v zgornjem oddelku, se je zaradi tega povečalo število zajetih upravičencev, poleg tega so se olajšale čezmejne izmenjave. Invalidi imajo zato koristi od izboljšanega dostopa do izvodov v dostopnem formatu, pooblaščeni subjekti pa bodo verjetno zagotavljali storitve večji bazi uporabnikov in sodelovali v več čezmejnih izmenjavah.

Pooblaščeni subjekti sicer uporabljajo vire za izdelavo izvodov v dostopnem formatu, vendar jim teh stroškov ne nalaga marakeški okvir, katerega cilj je olajšati dejavnost izdelave in izmenjave izvodov v dostopnem formatu ob večji pravni varnosti. Večina pooblaščenih subjektov, s katerimi so bili opravljeni razgovori v okviru študije, je navedla, da se stroški izdelave zaradi izvajanja marakeškega okvira niso bistveno spremenili.

([45]) Razgovor študijske skupine z Evropskim invalidskim forumom, Svetom evropskih pisateljev, Nemško zvezo slepih in slabovidnih, knjižnico za dostopnost Celia in organizacijo Eureka Leuven.

([46]) Razgovori, ki jih je študijska skupina opravila z nemškim centrom za dostopno branje, Evropsko zvezo slepih, Svetom evropskih pisateljev in knjižnico Luisterpuntbibliotheek, 2023.

([47]) Evropska komisija, Generalni direktorat za notranji trg in storitve, Francquen, A., Dusollier, S., Triaille, J., idr., *Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society* (Študija o uporabi Direktive 2001/29/ES o avtorski in sorodnih pravicah v informacijski družbi (direktiva InfoSoc)), Evropska komisija, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2780/90141, str. 420.

Hkrati so se s harmonizacijo, uvedeno z marakeškim okvirom, ustvarili prihranki za pooblaščene subjekte, saj je bilo mogoče izvode v dostopnem formatu lažje pridobiti s čezmejno izmenjavo, kar je pripomoglo k preprečevanju podvajanja dejavnosti. En pooblaščeni subjekt je na primer navedel, da so čezmejne izmenjave v EU in zunaj nje v obdobju treh let in pol omogočile prihranke v višini približno 133 000 EUR. S harmonizacijo pravil EU se je zmanjšala tudi potreba po preverjanju nacionalnih pravil o avtorski pravici, ki se uporabljajo v namembnih državah.

Za pooblaščene subjekte, ki distribuirajo izvode v dostopnem formatu, jih posredujejo javnosti ali dajejo javnosti na voljo, veljajo nekatera pravila iz okvira. Ta so omejena na preprečevanje nepooblaščene distribucije izvodov v dostopnem formatu ter omogočanje upravičencem, imetnikom pravic in drugim pooblaščenim subjektom, da prejemajo ustrezne informacije. Prakse pooblaščenih subjektov v zvezi s tem so raznolike ([48]), vendar niso na voljo natančni podatki, s katerimi bi bilo mogoče količinsko opredeliti vire, porabljene za ta namen. Hkrati okvir pooblaščenim subjektom ne nalaga obveznosti, ki bi lahko ovirale izdelavo izvodov v dostopnem formatu in bi se lahko dojemale kot breme. Okvir na primer preprečuje, da bi se pooblaščene subjekte obvezalo k predhodnemu preverjanju komercialne razpoložljivosti del v dostopnih formatih. Poleg tega okvir ne določa posebnega postopka za pridobitev dovoljenja, pri čemer je v zvezi s tem pojasnjeno, da zahteve za dovoljenje ali priznavanje, na primer v zvezi z zagotavljanjem splošnih storitev upravičenim osebam, pooblaščenim subjektom ne bi smele preprečiti opravljanja dejavnosti, dovoljenih v skladu z marakeškima instrumentoma.

Okvir ne obravnava vprašanj v zvezi s financiranjem pooblaščenih subjektov. Proračuni pooblaščenih subjektov se v večini držav članic v različnem obsegu financirajo iz javnih sredstev. V nekaterih primerih lahko upravičenci k sredstvom pooblaščenih subjektov prispevajo tudi z donacijami. Nacionalni organi krijejo stroške, ki so na splošno povezani z izvrševanjem pravil, čeprav v okviru niso določene posebne obveznosti spremljanja.

Čeprav na podlagi razpoložljivih informacij ni mogoče oblikovati zanesljivih sklepnih ugotovitev, ki bi temeljile na kvantitativnih podatkih, v oceni niso bila razkrita nepotrebna bremena, ki bi jih uvedel okvir, poleg tega se zdi, da poenostavitev in racionalizacija nista potrebni. Marakeška direktiva in uredba ne uvajata posebnega postopka pridobitve dovoljenja za pooblaščene subjekte, preprečujeta predhodna preverjanja komercialne razpoložljivosti in ne vključujeta obveznosti obveznega poročanja pooblaščenih subjektov nacionalnim organom. Države članice morajo Komisiji samo sporočiti informacije, ki so jim bile prostovoljno posredovane v zvezi s kontaktnimi podatki pooblaščenih subjektov, ki sodelujejo pri čezmejni izmenjavi. Upravne zahteve so omejene na to, kar je potrebno za zagotovitev razpoložljivosti izvodov v dostopnem formatu, preprečevanje nepooblaščenih uporab in olajšanje preglednosti. Ukrepanje, ki izboljšuje razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu za upravičence, hkrati pa ustvarja prihranke zaradi večje pravne varnosti, učinkovito dosega svoje cilje.

([48]) Priloga IV k študiji.

Vpliv na učinkovitost odškodninskih shem

Kar zadeva imetnike pravic, naj bi imela pravila omejen vpliv na njihovo avtorsko pravico kot lastninsko pravico (ki je priznana s členom 17 Listine), saj je Marakeška direktiva omejena na popolno harmonizacijo različnih izjem od avtorske pravice ali njenih omejitev, ki so na nacionalni ravni obstajale že pred sprejetjem Marakeške direktive, in na olajšanje čezmejne izmenjave dostopnih formatov ([49]). Nekatere razlike v učinkih v primerjavi z obdobjem pred Marakeško direktivo bi lahko izhajale iz izboljšane razpoložljivosti izvodov v dostopnem formatu, vključno s povečanjem števila upravičencev (kot je podrobno opisano v oddelku o uspešnosti). V Marakeški direktivi je priznana možnost ohranitve ali uvedbe odškodninskih shem, hkrati pa je v njej pojasnjeno, da bi bilo treba pri določanju višine odškodnine ustrezno upoštevati neprofitno naravo dejavnosti pooblaščenih subjektov, cilje splošnega interesa v tej direktivi, interese upravičencev do izjeme, morebitno škodo za imetnike pravic in potrebo po zagotavljanju čezmejnega razširjanja izvodov v dostopnem formatu. Upoštevati je treba tudi posebne okoliščine posameznega primera, ki izhajajo iz izdelave konkretnega izvoda v dostopnem formatu. Ko je škoda imetnika pravic minimalna, plačilo odškodnine ne bi bilo potrebno. V državah članicah, ki imajo vzpostavljene odškodninske sheme, pooblaščenim subjektom nastanejo stroški, povezani s plačilom odškodnine, vključno z izračunom in izplačilom nadomestil s strani pooblaščenih subjektov. Ker so bile nekatere nacionalne odškodninske sheme vzpostavljene že pred sprejetjem marakeškega okvira ali so nadomestile druge obveznosti, s tem povezani stroški na splošno niso novi.

Glede na informacije, zbrane v okviru študije, se lahko skupna izplačana odškodnina med državami članicami znatno razlikuje, pri čemer stroški segajo od 27 000 EUR v Nemčiji, 159 000 EUR na Finskem in 1 milijona EUR na Švedskem do 1,7 milijona EUR na Danskem. Zdi se, da se učinek, ki ga deležniki povezujejo z odškodninskimi shemami, razlikuje, in sicer odvisno od zasnove in modela financiranja nacionalnih odškodninskih shem. Kot je pojasnjeno v oddelku o uspešnosti, lahko deležniki, tudi če je skupni znesek letne izplačane odškodnine nizek, učinek dojemajo kot pomemben, če menijo, da proračun pooblaščenih subjektov ni dovolj visok (zlasti če so pooblaščeni subjekti za svoje financiranje odvisni od donacij).

Poleg financiranja, ki je na voljo pooblaščenim subjektom, se zdi, da se upravni stroški, ki so na primer povezani z izračunom in plačilom odškodnine, razlikujejo glede na digitalizacijo in avtomatizacijo obdelave podatkov, vendar natančni podatki za opredelitev takih stroškov niso na voljo.

([49]) Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o določenih dovoljenih uporabah del ali drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko in sorodnimi pravicami, za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja, ter o spremembi Direktive 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi, COM(2016) 596 final, 2016/0278 (COD), str. 6;
Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o čezmejni izmenjavi med Unijo in tretjimi državami izvodov v dostopnem formatu določenih del in drugih predmetov urejanja, zaščitenih z avtorsko in sorodnimi pravicami, v korist slepih in slabovidnih oseb ter oseb z drugimi motnjami branja, COM(2016) 595 final, 2016/0279 (COD), str. 5.

Dejavniki, ki prispevajo k učinkovitemu izvajanju Marakeške direktive

Glede na specifične institucionalne in tržne razmere v državah članicah lahko nekateri dejavniki prispevajo k učinkovitemu izvajanju Marakeške direktive.

Zlasti centralizacija ali okrepljeno sodelovanje med pooblaščenimi subjekti lahko spodbuja ekonomijo obsega in dostop za upravičence. Poleg pobude ABC Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) so bile razvite nadaljnje pobude za sodelovanje na nacionalni ravni, ki povezujejo pooblaščene subjekte, ki delujejo na navedenem ozemlju, ali pooblaščene subjekte, ki so prisotni na istem jezikovnem območju (npr. med pooblaščenimi subjekti v Avstriji, Nemčiji in Švici), ali pooblaščene subjekte za specifične projekte (npr. sodelovanje med pooblaščenimi subjekti v nordijskih državah za usklajevanje izdelave in delitev stroškov za zagotavljanje izvodov v jeziku etnične manjšine).

Poleg tega so lahko oblike sodelovanja med pooblaščenimi subjekti in založniki, na primer pri izdelavi izvodov v dostopnem formatu ali izmenjavi informacij in naslovov, stroškovno učinkovite in preprečujejo podvajanje.

Nekateri pooblaščeni subjekti omogočajo dostop upravičencev do razpoložljivih naslovov prek spletnih katalogov. Hkrati pa nimajo vsi upravičenci strokovnega znanja ali dostopa do tehnologije, ki bi jim omogočala dostop prek spletnega kataloga. Zdi se, da so za izboljšanje dostopa pomembne tudi različne prakse, ki zadovoljujejo raznolike potrebe upravičencev in jim nudijo potrebno podporo (npr. sodelovanje z mrežami knjižnic, zagotavljanje alternativnih načinov stika, usposabljanje).

Raven digitalizacije pooblaščenih subjektov in interoperabilnost formatov, ki jih uporabljajo, lahko pomagata znižati upravne in operativne stroške ter dodatno olajšati čezmejne izmenjave in zmanjšati upravna bremena, povezana s pretvorbo (zlasti pri izmenjavi s tretjimi državami).

Obveznost, ki je pooblaščenim subjektom naložena s členom 5(1), točka (b), Direktive, in sicer da sprejmejo ustrezne ukrepe za odvračanje od nedovoljene reprodukcije, distribucije, posredovanja javnosti ali dajanja izvodov v dostopnem formatu na voljo javnosti, bi bilo treba v celoti spoštovati, hkrati pa zagotoviti, da ne ustvarja ovir za dostop upravičencev. Čeprav ni na voljo natančnih informacij za oceno učinka metod, ki jih pooblaščeni subjekti uporabljajo za preprečevanje nepooblaščenega razširjanja izvodov v dostopnem formatu, je iz razgovorov z deležniki razvidno, da zaščita z geslom in dvofaktorska avtentikacija zmanjšujeta dostopnost za upravičence ter da se pooblaščeni subjekti izogibajo njuni uporabi. Po drugi strani se zdi, da vtisnjenje vodnega žiga zagotavlja dobro razmerje med stroški in koristmi pri preprečevanju nepooblaščenega razširjanja prenosljivih izvodov v nespecializiranih formatih. Na splošno so ukrepi, sprejeti za preprečevanje nepooblaščenih uporab, še bolj pomembni, kadar so izvodi, ki jih zagotovijo pooblaščeni subjekti, visokokakovostni in v formatih (e-knjige, zvočne knjige), ki jih lahko teoretično uporablja širša javnost.

V. SKLADNOST

Marakeška direktiva in uredba prispevata k izboljšanju dostopa invalidov do kulturnih del, izobraževalnega gradiva in informacij v skladu s ciljem člena 30 Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov. Izvajanje Marakeške pogodbe v pravu EU je bilo priporočeno v ugotovitvah Odbora Združenih narodov za pravice invalidov o prvotnem poročilu Evropske unije v zvezi s členom 30 Konvencije ([50]).

Marakeška direktiva in uredba sta skladni tudi s cilji ter osebnim in stvarnim področjem uporabe Marakeške pogodbe.

Na ravni EU sta Marakeška direktiva in uredba skladni z drugimi instrumenti zakonodaje EU o avtorski pravici, zlasti z Direktivo 2001/29/ES, ki državam članicam omogoča, da v svoji nacionalni zakonodaji določijo izjeme za druge oblike invalidnosti ali vrste del, ki ne spadajo na področje uporabe Marakeške direktive ([51]).

Marakeška instrumenta sta skladna tudi z Listino EU o temeljnih pravicah, ki prepoveduje vse oblike diskriminacije, vključno na podlagi invalidnosti, in določa, da EU priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti.

Marakeška instrumenta sta skladna z drugo zakonodajo EU, ki obravnava invalidnost v digitalnem okolju, kot so direktiva o dostopnosti spletišč ([52]), direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah ([53]) in evropski akt o dostopnosti ([54]). Direktivi se nanašata na sektorja, ki nista sektor pisnih del, zajet z marakeškim okvirom (tj. spletišča javnega sektorja oziroma avdiovizualne medijske storitve), in obravnavata dostopnost teh storitev z drugimi pravnimi orodji, ki niso zakonodaja o avtorski pravici.

Cilj evropskega akta o dostopnosti je izboljšati delovanje notranjega trga dostopnih proizvodov in storitev z uvedbo skupnih pravil o dostopnosti in posledično odstranitvijo ovir, ki jih ustvarjajo različna pravila v državah članicah. Države članice morajo zagotoviti, da gospodarski subjekti dajejo na trg samo proizvode in opravljajo samo storitve, ki izpolnjujejo zahteve glede dostopnosti iz tega akta. To med drugim zajema e-knjige in namensko programsko opremo ter e-bralnike. Z ukrepi, ki se uporabljajo od 28. junija 2025, se ne spreminjajo pravila o avtorski pravici iz Marakeške direktive in uredbe. Oboji ukrepi se uporabljajo vzporedno, pri čemer evropski akt o dostopnosti zagotavlja večjo razpoložljivost

([50]) https://digitallibrary.un.org/record/812354?ln=en&v=pdf.

([51]) S členom 8 Marakeške direktive se spreminja člen 5(3), točka (b), direktive Infosoc, in sicer je z njim določeno, da slednji ne posega „v obveznosti držav članic na podlagi Direktive (EU) 2017/1564 Evropskega parlamenta in Sveta“.

([52]) Direktiva (EU) 2016/2102 o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij organov javnega sektorja (UL L 327, 2.12.2016, str. 1).

([53]) Direktiva 2010/13/EU o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah) (kodificirana različica) (UL L 95, 15.4.2010, str. 1).

([54]) Direktiva (EU) 2019/882 o zahtevah glede dostopnosti za proizvode in storitve (UL L 151, 7.6.2019, str. 70).

dostopnih e-knjig, marakeška instrumenta pa upravičencem in pooblaščenim subjektom še naprej omogočata prilagajanje objavljenih pisnih del v izvode v dostopnih formatih za osebe z motnjami vida ali motnjami branja. Predstavniki imetnikov pravic in pooblaščeni subjekti so poudarili, kako pomembne so sinergije in sodelovanje za nemoteno izvajanje evropskega akta o dostopnosti in zagotavljanje dopolnjevanja med temi zakonodajnimi akti.

Po mnenju predstavnikov imetnikov pravic se bo z izvajanjem evropskega akta o dostopnosti še okrepil pomen zagotavljanja, da marakeška pravila ne posegajo v normalno izkoriščanje dela.

Vendar pa bi, kot je pojasnjeno v uvodni izjavi 14, izrecna obveznost preverjanja komercialne razpoložljivosti lahko vplivala na pravno varnost pooblaščenih subjektov. Poleg tega dostopne e-knjige, ki se izdelujejo na trgu v skladu z evropskim aktom o dostopnosti, ne ustrezajo nujno različnim specifičnim potrebam upravičencev, ki jih zajema Marakeška direktiva. Verjetno je ([55]), da se bodo pooblaščeni subjekti prilagodili praktičnim vidikom novega okvira in svoje vire usmerili v zadovoljevanje potreb, ki jih trg ne izpolnjuje ([56]).

Zdi se, da sta marakeška instrumenta tudi notranje skladna, pri čemer so njune določbe usklajene s ključnim ciljem povečanja razpoložljivosti del v izvodih v dostopnem formatu, hkrati pa varujejo uravnoteženost pravic in interesov med imetniki pravic in uporabniki.

Da bi zaščitili interese imetnikov pravic, kot je bilo obravnavano tudi v prejšnjih oddelkih, so pooblaščenim subjektom naložene nekatere obveznosti, da se prepreči nepooblaščena uporaba. Imetniki pravic podpirajo strožji nadzor, ki bi ga izvajali nacionalni organi nad tem, kako pooblaščeni subjekti izpolnjujejo obveznosti, zlasti za preprečevanje nepooblaščenega razširjanja. Nekateri imetniki pravic poleg tega trdijo, da bi lahko izčrpne informacije o pooblaščenih subjektih, ki delujejo v državi članici, dodatno olajšale sodelovanje (npr. izmenjavo datotek med imetniki pravic). Hkrati so upravičenci opozorili, da so zahteve v nekaterih državah članicah, da morajo biti pooblaščeni subjekti vključeni na odobreni seznam, v nasprotju z Marakeško pogodbo ([57]).

Kot je podrobno opisano v uvodnem oddelku, Direktiva preprečuje uvedbo pogojev za začetek opravljanja dejavnosti na podlagi tega okvira, hkrati pa določa, da lahko te dejavnosti opravljajo ne le upravičenci, ampak tudi pooblaščeni subjekti, ki so omejeni na specifične kategorije (kot so opredeljene v členu 2(4). V Direktivi je pojasnjeno, da nacionalni postopki za pridobitev dovoljenja ali priznavanje, ki se na primer uporabljajo za zagotavljanje splošnih storitev upravičenim osebam, pooblaščenim subjektom ne bi smeli preprečevati opravljanja dejavnosti na podlagi okvira. V oceni je bilo ugotovljeno, da se sistemi, vzpostavljeni na nacionalni ravni, razlikujejo, saj nekatere države članice zahtevajo neko obliko uradnega obvestila, običajno uradno obvestilo pristojnemu organu o imenu, pravnem statusu,

([55]) En pooblaščeni subjekt je na primer navedel, da se bo poudarek verjetno preusmeril na osebe z motnjami branja, ki imajo kognitivne težave (glej študijo, str. 96).
([56]) Za nadaljnjo razpravo o učinku evropskega akta o dostopnosti glej tudi oddelek VII (Ustreznost).
([57]) Glej prispevek Evropskega invalidskega foruma in Evropske zveze slepih k pozivu k predložitvi dokazov, na voljo na spletnem mestu https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe/F3414879_sl.

kontaktnih podatkih in informacijah o zadevnih dejavnostih pooblaščenega subjekta. Vendar podatki niso bili na voljo za vse države članice. Poleg tega okvir spodbuja prostovoljno uradno obveščanje nacionalnih organov o kontaktnih podatkih pooblaščenih subjektov, ki sodelujejo pri čezmejni izmenjavi, kar lahko prispeva k izboljšanju preglednosti.

Marakeška instrumenta na splošno uveljavljata mednarodne obveznosti EU iz Marakeške pogodbe in sta skladna s pravnim redom EU (zlasti z okvirom EU za avtorsko pravico in politikami EU na področju invalidnosti), pri čemer sta skladna tudi notranje, kar zadeva njune ključne cilje in določbe. V okviru zgoraj opisane zakonodaje EU sta marakeška instrumenta eno od orodij za izboljšanje dostopnosti tiskanega gradiva. Dostop invalidov do informacij, izobraževanja in kulture je navsezadnje odvisen od skupnega učinka vseh zakonodajnih instrumentov EU na dostopnost.

VI. DODANA VREDNOST EU

Sodišče Evropske unije je ugotovilo, da ima EU izključno pristojnost za sklenitev Marakeške pogodbe, zato je bila uvedba pravil na ravni EU potrebna za izpolnitev mednarodnih obveznosti EU, ki izhajajo iz sprejetja Marakeške pogodbe.

Čeprav so vse države članice pred sklenitvijo Marakeške pogodbe uvedle izjeme od avtorske pravice ali njene omejitve v korist slabovidnih, so obstajale razlike v področju uporabe izjeme ([58]), kar je vplivalo na čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnem formatu ([59]). Če EU ne bi ukrepala ter sprejela Marakeške direktive in uredbe, bi to pomenilo ohranitev takrat obstoječega stanja.

S sprejetjem Marakeške direktive in uredbe, ki je bilo potrebno za izpolnitev mednarodnih obveznosti EU, se je uskladil tudi obseg izjeme od avtorske pravice ter so se olajšale čezmejne izmenjave v EU in s tretjimi državami, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe. Olajšanje čezmejne izmenjave je nato omogočilo ekonomijo obsega ([60]).

Čezmejnega učinka ne bi bilo mogoče doseči tako učinkovito z ukrepi na nacionalni ravni. Ukrepanje EU je upravičencem in pooblaščenim subjektom pomagalo zlasti s tem, da je zagotovilo večjo pravno varnost, s čimer se je zmanjšalo podvajanje prizadevanj, povečala splošna učinkovitost in izboljšala dostopnost izvodov v dostopnih formatih.

([58]) *Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society (the 'InfoSoc Directive')* (Študija o uporabi Direktive 2001/29/ES o avtorski in sorodnih pravicah v informacijski družbi (direktiva InfoSoc)), 2013, str. 428, na voljo na spletnem mestu https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/9ebb5084-ea89-4b3e-bda2-33816f11425b.
([59]) Prav tam, str. 437.
([60]) Glej analizo v oddelku IV o učinkovitosti.

VII. USTREZNOST

Ustreznost Marakeških instrumentov je bila ocenjena ob upoštevanju razvoja trga, politike in tehnologije.

V referenčnem obdobju je bila komercialna ponudba izvorno dostopnih del še vedno nezadostno razvita. Hkrati se je povečalo število digitalnih formatov, kot so e-knjige in zvočne knjige, namenjene splošni javnosti, ki lahko posredno zadovoljijo tudi nekatere potrebe upravičencev. Vendar upravičenci navajajo, da taki formati niso vedno dovolj dostopni, na primer zaradi pomanjkanja dostopne navigacije po njihovi vsebini ali nedostopnosti samega dela na komercialnih platformah, ali pa so bolj dostopni nekaterim kategorijam upravičencev (npr. delno slabovidnim) kot drugim (npr. slepim uporabnikom).nedostopnosti samega dela na komercialnih platformah

Pričakuje se, da bo evropski akt o dostopnosti pomembno vplival na dajanje e-knjig na voljo v dostopnem formatu. E-knjige, ki bodo na trgu na voljo od junija 2025, bodo dostopne v skladu z zahtevami glede dostopnosti iz evropskega akta o dostopnosti, da se olajša dostop za invalide. Opozoriti je treba, da so mikropodjetja, ki opravljajo storitve, izvzeta iz izpolnjevanja zahtev glede dostopnosti iz Direktive. Kljub temu morajo države članice mikropodjetjem zagotoviti smernice in orodja, da olajšajo uporabo nacionalnih ukrepov za prenos evropskega akta o dostopnosti. Poleg tega evropski akt o dostopnosti vsebuje nekatere zaščitne ukrepe, ki gospodarskim subjektom dovoljujejo, da zahteve glede dostopnosti uporabljajo le, če jim ne nalagajo nesorazmernega bremena ali ne zahtevajo bistvene spremembe proizvoda ali storitve, zaradi katere bi se temeljito spremenile osnovne značilnosti proizvoda ali storitve.

Kot je navedeno tudi v študiji ([61]), evropski akt o dostopnosti ne postavlja pod vprašaj pomembnosti izjeme od avtorske pravice iz Marakeške direktive. Formati, ki niso e-knjige – te so zajete v evropskem aktu o dostopnosti –, so morda primernejši za različne vrste invalidnosti (nekatere osebe na primer morda nimajo potrebnih spretnosti ali strojne opreme za uporabo e-knjig in morda lažje uporabljajo Braillovo pisavo ali formate z velikim tiskom). Tudi pri osebah, ki uporabljajo e-knjige, morda določen format dostopnih e-knjig, ki so na voljo na trgu, ni primeren za vse vrste motenj branja. Poleg tega obveznosti iz evropskega akta o dostopnosti morda ne bodo omogočile popolne razpoložljivosti vseh naslovov v izvorno dostopnem formatu, zlasti kadar so založniki mikropodjetja, zaradi česar ponudba izvorno dostopnih knjig ne bo izčrpna. Imetniki pravic, s katerimi so bili opravljeni razgovori za študijo, so trdili, da bi bila za dostopnost stripov morda potrebna njihova temeljita sprememba. Na splošno so trdili, da bi bilo mogoče zaradi visokih stroškov zagotavljanja dostopnosti dela (če na primer vsebuje veliko slikovnega gradiva ali diagramov) v povezavi s pričakovanim majhnim obsegom prodaje upravičeno trditi, da bi to povzročilo nesorazmerno breme ([62]).

([61]) Študija, str. 56.

([62]) V tem primeru bi morali uporabljati zahteve glede dostopnosti, kolikor ne bi pomenile nesorazmernega bremena ali zahtevale temeljite spremembe.

Dejstvo, da bo trg zaradi evropskega akta o dostopnosti neposredno zagotavljal več dostopnih e-knjig, je zelo pozitiven razvoj. Vendar to ne bo v celoti zadovoljilo potreb invalidov po delih, zajetih v marakeških instrumentih, v dostopnih formatih. Po drugi strani pa bi to lahko pooblaščenim subjektom pomagalo sprostiti vire in se osredotočiti na bolj specializirano izdelavo izvodov v dostopnem formatu ([63]).

Nazadnje, po sprejetju marakeških instrumentov so tehnologije in programska oprema postale širše dostopne, kar je omogočilo dostopnost tiskanih del in širšo razpoložljivost dostopnih formatov, pri čemer je prišlo do premika od analognih k digitalnim formatom in od fizične distribucije k spletnemu dostopu ([64]). Tehnologija lahko olajša izdelavo izvorno dostopnih del, vključno z e-knjigami in izvodi v dostopnem formatu, ter poveča njeno učinkovitost in upravičencem zagotovi boljša orodja za dostop do tiskanih del.

Še vedno so prisotni nekateri izzivi v zvezi z uporabo teh tehnologij, od ovir v zvezi z dostopom do tehnologije (npr. stroški, interoperabilnost, strokovno znanje in izkušnje) do omejitev same tehnologije (zapletenost prilagajanja del, ki vsebujejo slike ali matematične formule ali slikovno gradivo, nezadostna kakovost pretvorbe besedila v govor) ([65]).

Na splošno tehnološki razvoj kljub omejitvam založnikom in pooblaščenim subjektom olajšuje izdelavo dostopnih del in povečuje njeno učinkovitost. Poleg tega upravičencem zagotavlja dodatna orodja za dostop do tiskanih del. Vendar nove tehnologije ne pomenijo, da sta marakeška instrumenta postala odvečna: kot je navedeno v študiji, sta še vedno osnovni pogoj za izkoriščanje tehnološkega razvoja ([66]).

VIII. SKLEPNE UGOTOVITVE IN PRIDOBLJENA SPOZNANJA

V oceni je bilo ugotovljeno, da imata Marakeška direktiva in uredba **dodano vrednost EU**. Njuno sprejetje je bilo bistveno za izpolnitev mednarodnih obveznosti EU kot podpisnice Marakeške pogodbe in uskladitev izjeme od avtorske pravice za osebe z motnjami branja, da bi se odpravile obstoječe razlike v obsegu nacionalnih izjem in omejitev ter olajšala čezmejna izmenjava izvodov v dostopnem formatu. Države članice brez ukrepanja EU ne bi mogle doseči enakega učinka. Okvir je prinesel dodano vrednost zlasti upravičencem in pooblaščenim subjektom, saj je zagotovil večjo pravno varnost, zlasti za čezmejno izmenjavo izvodov v dostopnem formatu.

Marakeška direktiva in uredba sta bili na splošno **učinkoviti** pri izboljšanju razpoložljivosti izvodov v dostopnem formatu, kot je razvidno iz kvalitativnih podatkov, zbranih za oceno, in vzorčnih podatkov, ki kažejo, da se je število takih izvodov povečalo in da je v referenčnem obdobju več upravičencev postalo uporabnikov storitev pooblaščenih subjektov. Uvedba

([63]) Glej odgovor konzorcija DAISY Consortium na poziv k predložitvi dokazov, na voljo na spletnem mestu https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13615-Avtorsko-pravo-EU-za-slepe-in-slabovidne-osebe-ocena-marakeske-direktive-in-uredbe/feedback_sl?p_id=16887.
([64]) Študija, str. 57 in 59.
([65]) Študija, str. 59.
([66]) Študija, str. 60.

marakeških pravil je imela pozitivno vlogo pri odpiranju možnosti izmenjave v EU in s tretjimi državami, ki so pogodbenice Marakeške pogodbe.

Zaradi podatkovnih omejitev ni bilo mogoče oblikovati sklepnih ugotovitev o morebitnih kvantitativnih učinkih odškodninskih shem, ki so dovoljene v skladu z Direktivo in so bile vzpostavljene v nekaterih državah članicah, na izdelavo ali izmenjavo izvodov v dostopnem formatu. Na podlagi kvalitativnih podatkov se zdi, da se zaznani učinek odškodninskih shem na razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu med državami članicami, v katerih so take sheme vzpostavljene, razlikuje, odvisno od področja uporabe sheme in virov financiranja (npr. v kolikšni meri donacije prispevajo k proračunu pooblaščenega subjekta).

Ocena ni razkrila morebitnih nenamernih učinkov izvajanja marakeških instrumentov, zlasti kar zadeva učinek na komercialno razpoložljivost del v dostopnem formatu.

Čeprav na podlagi razpoložljivih informacij ni mogoče oblikovati zanesljivih sklepnih ugotovitev, ki bi temeljile na kvantitativnih podatkih, v oceni niso bila razkrita nepotrebna bremena, ki bi jih uvedel okvir, poleg tega se zdi, da poenostavitev in racionalizacija nista potrebni. Glede na obstoječe izjeme od avtorske pravice je večja pravna varnost, dosežena z uskladitvijo na ravni EU, olajšala čezmejno izmenjavo in pomagala preprečiti podvajanje dejavnosti pri izdelavi izvodov v dostopnem formatu, kar je pooblaščenim subjektom omogočilo prihranke. Okvir pooblaščenim subjektom ne nalaga obveznosti, ki bi lahko ovirale izdelavo izvodov v dostopnem formatu in bi se lahko dojemale kot breme. Na splošno se zdi, da so pravila učinkovito izboljšala dostop upravičencev do izvodov v dostopnem formatu.

Zdi se, da je v državah članicah, v katerih so vzpostavljene odškodninske sheme, njihov učinek na učinkovitost odvisen od financiranja, ki je na voljo pooblaščenim subjektom (in zlasti od tega, ali upravičenci z donacijami prispevajo k skupnim sredstvom pooblaščenih subjektov), ter od ravni digitalizacije pooblaščenih subjektov.

Nekateri dejavniki, ki presegajo marakeški okvir, lahko prispevajo k njegovi učinkovitosti. Ti lahko vključujejo različne pobude, ki omogočajo izmenjavo informacij in sodelovanje med pooblaščenimi subjekti ter med pooblaščenimi subjekti in založniki, raven digitalizacije med pooblaščenimi subjekti ter zagotavljanje prilagojene podpore upravičencem v zvezi z dostopom do informacij o razpoložljivih delih.

V oceni je bilo ugotovljeno, da so marakeške določbe notranje skladne, saj so primerne za obravnavanje ključnega cilja povečanja razpoložljivosti del v izvodih v dostopnem formatu, hkrati pa ohranjajo pravično ravnotežje med pravicami in interesi imetnikov pravic in uporabnikov. Marakeška instrumenta sta **skladna** tudi z mednarodnim pravnim redom in pravnim redom EU. Zlasti dopolnjujeta evropski akt o dostopnosti, v skladu s katerim morajo biti invalidom dostopni najrazličnejši vsakdanji proizvodi in storitve, vključno z e-knjigami.

Pristop, sprejet z marakeškimi pravili za preprečitev pretiranih obveznosti za pooblaščene subjekte (kot je preverjanje komercialne razpoložljivosti dostopnih formatov del, ki jih

nameravajo prilagoditi), ostaja veljaven cilj tudi v okviru izvajanja evropskega akta o dostopnosti, da se prepreči negativen učinek na razpoložljivost izvodov v dostopnem formatu za upravičence. Hkrati bi moralo okrepljeno prostovoljno sodelovanje med imetniki pravic in pooblaščenimi subjekti olajšati vzajemno delovanje z evropskim aktom o dostopnosti, da se zagotovi, da bodo pooblaščeni subjekti svoje vire usmerili v boljše zadovoljevanje neizpolnjenih potreb.

V oceni je bilo ugotovljeno, da sta glede na razvoj politike, trga in tehnologije marakeška instrumenta še vedno **ustrezna**. Zlasti se pričakuje, da se bo z evropskim aktom o dostopnosti povečal komercialni trg dostopnih e-knjig, vendar pa akt ne zadovoljuje v celoti potreb invalidov, zajetih z Marakeško direktivo, po dostopnih tiskanih knjigah in gradivu. Evropski akt o dostopnosti bi lahko omogočil sprostitev virov pooblaščenih subjektov za bolj specializirano izdelavo izvodov v dostopnem formatu.

Glede na rezultate ocene se v tej fazi spremembe ne štejejo za upravičene.

Pridobljena spoznanja

Na splošno izvajanje Marakeške direktive in uredbe ustreza pričakovanjem: ob upoštevanju obstoječih, vendar različnih nacionalnih izjem od avtorske pravice v korist invalidov sta zadevna instrumenta EU izboljšala pravno varnost, saj je bilo z njima pojasnjeno, za katere uporabe in upravičence veljajo pravila EU o avtorski pravici. To je pripomoglo k izboljšanju dostopa do izvodov v dostopnem formatu, obenem pa se ohranja ravnotežje med pravicami in interesi. Hkrati se lahko učinek ukrepov, ki se izvajajo v državah članicah, razlikuje zaradi različnih dejavnikov, zlasti financiranja ali virov, pa tudi dostopa do tehnologije, ozaveščenosti in ravni sodelovanja. Čeprav izčrpni podatki za oceno učinka teh dejavnikov niso na voljo, so glavna pridobljena spoznanja, ki izhajajo iz ocene, naslednja:

- Šteje se, da sta glavni oviri pri zagotavljanju večjega števila izvodov v dostopnem formatu nezadostno financiranje ali drugi pomanjkljivi viri (človeški viri, strokovno znanje in izkušnje, tehnologija) pooblaščenih subjektov. Zdi se, da je za uspešnost in učinkovitost ukrepov, tudi v primerih, ko so vzpostavljene odškodninske sheme, pomembno zagotavljanje stabilne in zadostne ravni financiranja pooblaščenih subjektov na nacionalni ravni.
- Raven digitalizacije in tehnološke pripravljenosti pooblaščenih subjektov lahko prispeva k učinkovitejšemu ustvarjanju izvodov v dostopnem formatu, njihovi izmenjavi in dostopu do njih.
- Prakse za zagotavljanje večje ozaveščenosti o storitvah, ki jih ponujajo pooblaščeni subjekti, skupaj s prilagojeno podporo upravičencem pri iskanju razpoložljivih naslovov in dostopu do njih bodo verjetno še dodatno izboljšale uspešnost okvira.
- Ukrepi, ki so jih pooblaščeni subjekti sprejeli za preprečevanje nepooblaščene uporabe, so pomembni za preprečevanje škode za imetnike pravic, zlasti kadar so izvodi, ki jih zagotavljajo pooblaščeni subjekti, v formatih (e-knjige, zvočne knjige),

ki jih lahko uporablja širša javnost. Za preprečevanje nepooblaščene uporabe se lahko uporabijo različne metode, med drugim vtisnjenje vodnega žiga.

– Sistemi spremljanja se med državami članicami razlikujejo, vendar se zdi, da nekateri nacionalni organi nimajo takih sistemov oziroma (v enem primeru) niso seznanjeni s pooblaščenimi subjekti v svoji državi. Pooblaščeni subjekti so v skladu z Direktivo omejeni na specifične kategorije iz člena 2(4). Poleg tega lahko prostovoljno uradno obveščanje nacionalnih organov s strani pooblaščenih subjektov, ki se z Direktivo spodbuja za subjekte, ki sodelujejo v čezmejnih izmenjavah, prispeva k večji preglednosti za vse zadevne strani in bi ga bilo treba uporabljati širše.
– Zdi se, da so pobude za podporo sodelovanju med pooblaščenimi subjekti pomembne za zmanjšanje podvajanja prizadevanj med organizacijami ter izboljšanje preglednosti in dostopa za upravičence.
– Nazadnje, sodelovanje med pooblaščenimi subjekti in založniki bi lahko bilo koristno za povečanje sinergij. Take oblike sodelovanja, ki so že vzpostavljene (npr. razpoložljivost platform ali spodbude za založnike, da pooblaščenim subjektom zagotovijo izvod v digitalnem formatu, da bi čim bolj zmanjšali tveganje podvajanja dela, delitev stroškov izdelave nekaterih formatov za izboljšanje učinkovitosti in zagotavljanje dostopa prek različnih kanalov), bodo verjetno postale še pomembnejše v okviru uporabe evropskega akta o dostopnosti in bi jih bilo treba še naprej spodbujati.